Поезія

МАЦУО БАСЬО

у перекладах І. Бондаренка

Сховали хмари друзів!
Гусаку
На самоті віднині вікувати.
(1672)
Засохла гілка —
Крука притулок.
Осінній вечір.
(1680)
Нічної хвилі хлюпіт об весло.
Нутро холоне,
Сльози набігають.
(1681)
Притулком тимчасовим називав
Життя на цій землі
Великий Соґі1.
(1682)
Бананові деревця мотлошить
Осінній вітер.
Дощ в цебрі хлюпоче.
(1681)

1 Соґі (Іїо Соґі — 1421-1502) — відомий японський поет, автор трактатів "Тьоокубумі" й "Адзума мондо", присвячених жанру "ренґа", укладач власної поетичної антології "Трава забуття /Забудь-трава/" ("Васуреґуса"). Басьо має на увазі його вірш:

Життя на цьому світі —
Все одно,
Що від дощу осіннього притулок.

Власне, і вірш самого Мацуо Басьо є не що інше, як трохи змінений твір

Іїо Соґі.
Невже заснула,
Душу солов'ю довіривши свою,
Верба плакуча?
(1683)
До друга завітав —
Його нема.
І навіть слива за чужим парканом!
(1684)
Невже заснула,
Душу солов' ю довіривши свою,
Верба плакуча?
(1683)
Обабіч шляху
Цвіт гірських троянд —
Коню піджива.
(1684)
Над морем сутінки.
І тільки голос качки
Як тьмяний проблиск.
(1684)
Сто краєвидів за коротку мить
У запалі
Намалювали хмари.
(1684)
Туман і мряка
Застять Фудзіяму1,
А все одно — не відвести очей!
(1684)
Кістки посеред поля!
Вітру подих
Все тіло аж до серця пронизав.
(1684)
Ви слухаєте мавп!
А чи почули б

Підкидька плач на вітрі восени?2
(1684)
Куняю на коні.
І крізь дрімоту —
Далекий місяць, чайника димок.
(1684)
Батату бульби
Жінка промиває.
Сайґьо3 на моїм місці вірша б склав.
(1684)
Осіння паморозь!
Рукою доторкнешся,
І на долоні сльози палахтять.
(1684)
Фудзі(-яма) (Фудзі-сан) — гора вулканічного походження в центральній частині о. Хонсю
заввишки 3776 м.
Басьо дорікає поетам, які дотримувалися консервативних естетських поглядів на поезію.
Сайґьо — літературний псевдонім відомого японського поета Сато Норікійо (1118-1190).
О, Боже!
Скільки ж треба перевтілень,
Аби повій1 колись сосною став!
(1684)
Роса спадає.
Як би я хотів
Відмити нею світ цей шолудивий!
(1684)
Дай ще послухати,
Як твій стукоче прач,
Дружино бонзи!2
(1684)
Камелією? Сливою?
Цікаво, чим у минулому

Був цей старий держак?
(1684-94)
Ще не помер!
Закінчується осінь,
Закінчується й подорож моя.
(1684)
Хто за осіннім вітром мандрував,
Спав просто неба,
Той збагнути зможе мої пісні!
(1684-88)
Повій (повійка; павутиця; березка, берізка) — яп.: "асаґао", квітка родини березкових (лат.:
Convolvulus L.).
Більшість японських буддійських сект не забороняла своїм ченцям та священикам одружу-
ватися й мати сім'ю.
Лише осінній вітер навкруги —
В полях і хащах
На заставі Фува1.
(1684)
Світає.
Забіліли у воді
Ланцетники завдовжки з півмізинця.
(1684)
Засніжений світанок.
Навіть кінь
Сьогодні якось дивно виглядає!
(1684)
Ночую просто неба.
Виє пес.
Теж допекла, мабуть, осіння мряка!
(1684)
В осінній буревій —
Потішні вірші!
На Тікусая2 схожим я стаю.

(1684)
Агов! Купці!
Вже час вам не брилі —
Від снігу парасольки продавати!
(1684)
Фува — назва місцевості і стародавньої застави поблизу м. Секіґахара (преф. Ґіфу).
Тікусай — поет-мандрівник, головний герой стародавньої японської комедії "Канадзьосі
Тікусай".
Морозна ніч!
В опудала позичу,
Аби заснути, дране кімоно1.
(1684-94)
Вода замерзла,
Розколовши глечик.
І тріск раптовий розбудив мене.
(1684-88)
Водочерпання2!
Бонзи цокотять
Своїми сандалетами по кризі.
(1685)
Вже рік минув,
Як не знімаю з себе
Сандаль солом'яних, крислатого бриля.
(1684)
Прийшла весна,
І безіменні гори
Серпанок ледь помітний оповив.
(1685)
Самотній дуб
Байдуже поглядає
На вишень цвіт.
(1685)
Кімоно — традиційний японський верхній одяг.

Водочерпання ("Сюніє") — буддійське свято, що святкується в березні за сучасним кален-
дарем або в другому місяці року — за місячним.

Я хочу знову
Окропити одяг
Росою персиків квітучих Фусімі1.
(1685)

У затінку азалій
Молодиця
Тріску сушену кремсає ножем.
(1685)

Серпанок ніжний сосен Карасакі2!
І цвіт вишневий поруч
Потьмянів.
(1685)

На цвіт суріпиці поглянути
У поле
Допитливий горобчик прилетів.
(1685)

Ну що? В дорогу!
Будемо удвох колосся гризти,
Спати просто неба!
(1685)

З одежі літньої
Ще й досі вибираю
Вошву дорожню.
(1685)

Фусімі — назва місцевості поблизу м. Кіото.

Карасакі — мис на західному узбережжі озера Біва (Бівако).

Поміж двома життями —
Невмирущий
Вишневий цвіт!1
(1685)

Що так вабить до себе
На стежці гірській?

Фіалки!
(1685)
Засохли квіти.
Мов печаль свою,
Трава пожовкла сім' я розсипає.
(1685)
Ховається за хмари часом місяць,
Щоб відпочили очі
У людей.
(1685)
Три імені у чашечці з саке2
Я цього вечора
Скорботно випиваю.
(1685)
Сховавшись,
Ущухає врешті-решт
Студений вітер в заростях бамбука.
(1685)
Вірш, присвячений зустрічі поета з другом дитинства Хатторі Дохо
(1657-1730) після бага-
торічної розлуки.
Саке — японська рисова горілка (рисове вино).
Каннона1 дах
Розшукую очима
Серед вишневих білосніжних хмар.
(1686)
Старий ставок.
Пірнуло жабеня —
Вода сплеснула.
(1686)
Як легко я живу на цьому світі!
Усе багатство —
Глечик з гарбуза.
(1686)
У затінку осінніх верб хатинка.

Чим же годуються
Господарі її?
(1686-94)
Промовиш слово —
Крижаніють губи.
Осінній вітер.
(1686-94)
Вода холодна
Бідолашній чайці
Усе ніяк заснути не дає.
(1686)
Каннон — храм, збудований на честь буддійської богині милосердя, розташований у районі
Асакуса (Токіо). Сучасна назва — Сенсодзі.
Кружляє перший
В цьому році сніг!
Навіть нарциси листя нахилили.
(1686)
Хоча і п'ю,
Все більш мені не спиться.
Нічний сніжок!
(1686)
Яка печаль!
Закінчується рік —
Кохоґена1 картина йде на продаж.
(1686-94)
Прокинься, друже!
Запали вогонь!
Я хочу диво показати — грудку снігу!
(1686)
То сніг, то місяць —
Жив, як заманеться!
Закінчується рік.
(1686)
Град несподіваний

Розлючено лупцює
Мій кипарисовий крислатий капелюх.
(1686)
Сушені водорості краще б продавав
Дідусь старенький,
Ніж тягати устриць!
(1687)
Кохоґен — псевдонім відомого японського художника Кано Мотонобу (1476-1559).
Не забувай,
Що саме серед хащі —
Трапляється розкішний сливи цвіт!
(1687)
Хмаринки сакур1 і далекі дзвони!
З Асакуса, з Уено2?
Звідкіля?
(1687)
Горобчику, мій друже,
Не чіпай малого ґедзика,
Що бавиться на квітці!
(1687)
Пригледівшись уважно,
Я побачив,
Що попід тином грицики цвітуть.
(1687)
Серед полів,
Забувши все на світі,
Співає жайвір.
(1687)
Почувши аромат,
Під стріху клуні
Сливовим цвітом милуватись поспішив.
(1687)
Сакура — японська вишня.
Асакуса, Уено — історичні назви міських районів Едо (Токіо).

Не нащебечеться ніяк
За довгий день
Маленький жайвір!
(1687)
Ходімо глянемо
Пірникози кубельце!
Що з ним накоїв цей травневий дощ?
(1687)
Ох, і розкішні шати на мені!
Тканина —
Мов цикади оболонка.
(1687)
Облиш, мій любий друже,
Свій баштан!
Вечірню свіжість разом посмакуймо!
(1687)
Невміло намальована,
А все ж — така приваблива
Ця квітка павутиці!
(1687)
Початок жнив.
У полі журавлі.
В село, нарешті, осінь завітала.
(1687)
Рис шеретуючи,
На місяць задивився
Бідняцький хлопчик.
(1687)
Батату листя.
Випалені ниви
Чекають місяця терпляче край села.
(1687)
Біжить по небу місяць стрімголов.
Очікують на дощ
Дерев верхівки.

(1687)
Ночую в храмі.
Місяць у вікні,
І щирий захват на моїм обличчі.
(1687)
Приходь
У мій самітницький курінь —
Метелика-мішечника почуєш!
(1687)
Потроху підніматись почали
Побляклі після зливи
Хризантеми.
(1687)
Віднині — мандрівник моє ім' я!
Осіння мряка,
Перша в цьому році.
(1687)
За пасмом гір
Неначе з хмари дощ —
Засніжена вершина Фудзіями!
(1687)
Зимове сонце!
Навіть тінь моя, що поруч верхи їде,
Крижаніє.
(1687)
"Заглянь в безодню чорну Хосідзакі1!" —
Щебечуть серед поля
Кулики.
(1687)
Сушу рушник
Над вогнищем із глиці.
Собачий холод!
(1687)
Лише на півдорозі
До Кіото2,

А небо вкрили хмари снігові.
(1687)
Ходімо милуватися на сніг!
Аж поки від утоми
Не впадемо!
(1687)
Зрадів, 3
Помітивши над мисом Іраґо3
У небі сокола самотнього ширяння.
(1687)
Хосідзакі ("Зоряний мис") — мис на узбережжі Тихого океану поблизу м.Наґоя.
Кіото — стародавнє місто, столиця Японії в 794-1867 рр.
Іраґо — мис, розташований на узбережжі Тихого океану на півострові Ацумі (преф. Аїті).
П'ю ліки,
Але, мабуть, по-пустому!
Подушка паморозззю вкрита сивини.
(1687)
А десь на Хаконе1,
Мабуть, є люди!
Ранковий сніг.
(1687)
Дитинства край!
Розчулився до сліз над пуповиною.2
Ще рік один минає.
(1687)
Ти хоч би другий ранок
Не проспав
Весни квітучої!
(1688)
Легеньке марево
З вершок чи, може, з два
Над дереном засохлим бовваніє.
(1688)

Над кам' яним величним постаментом
П' ятиметрове марево
Висить.
(1688)
З якого дерева ці квіти —
І не знаю,
Але який чудовий аромат!
(1688)
Хаконе — гірський перевал на шляху між Едо (Токіо) та Кіото.
В Японії висушений шматочок пуповини дитини зберігається матір'ю як оберіг.
Нехай промокну під дощем до нитки,
Але квіт сакури
Я все-таки зірву!
(1688)
Будь обережна, ластівко!
Не кинь
В мою чарчину грязі ненароком!
(1688)
Сумну історію про храм на цій горі,
Будь ласка, розкажи,
Копаче ямсу1!
(1688)
Стомлений,
Мрію лише про нічний притулок ...
Боже! Гліцинії квіти!
(1688)
Шум водоспаду?
Чи в повітрі шелест
Опалих ямабукі2 пелюстків?
(1688)
Про різне
Згадується —
Сакура3 цвіте!
(1688)

Ямс ("токоро") — багаторічна трав'яниста рослина з їстівними багатими на крохмаль буль-
бами.
Ямабукі — довголітня рослина з квітами жовтого кольору (лат.: Kerria Japónica).
Йосіно — мальовничий гірський масив, розташований у південній частині преф. Нара.
Мій капелюше плетений,
Вперед!
Ти справжню сакуру у Йосіно побачиш!
(1688)
Весняна ніч!
У храмі у кутку —
Казкова тінь самотньої прочанки.
(1688)
На перевалі в горах спочиваю.
І навіть жайворон у небі —
Десь внизу!
(1688)
Траплялося,
Що й хризантеми цвіт, политий оцтом,
Правив за закуску.
(1688-94)
Поглянь на гречку теж!
Нехай позаздрять
Хаґі1 у полі.
(1688-94)
Яскравий місяць
Над вишневим квітом
Подовгу завмирає уночі.
(1688)
Хаґі — довголітня кущовидна рослина родини бобових з квітами рожевого та білого кольо-
ру (лат.: Ьейреі1е2а).
Прикрившись віялом,

Присьорбую саке.
Вишнева заметіль!
(1688)
Вишневий цвіт на землю опадає.
Якби мав голос,
Став би співаком!
(1688-94)
Квітучі вишні поблизу Рюмона1
І спогади про тих,
З ким випивав!
(1688)
Примарилось:
Старенька тихо плаче,
А поруч місяць — приятель її.
(1688)
Навіть покійних спідні кімоно2
Сьогодні також
Сушаться на сонці.
(1688)
Згасає день
Поміж квітучих вишень.
І знову зажурився кипарис.
(1688)
Рюмон — назва водоспаду в горах Йосіно (преф. Нара).
Кімоно — у вірші Басьо: "косоде" — біле спіднє кімоно з вузькими рукавами.
Тужу весь час
За матір' ю та батьком.
Фазана крик!
(1688)
В затоці Вака1
Наздогнав-таки
Весну-втікачку!
(1688)
Знімаю річ

І на спині несу —
День зміни одягу2!
(1688)
Зозуля вдаль летить
І в далині зникає —
Самотній острів!
(1688)
Краплинки сліз,
Що на очах застигли,
Я витер би листочком молодим!3
(1688)
Селяни
Рис оспівують в піснях.
А ти, столице?
(1688)
Вака — морська затока поблизу м.Вакаяма (преф. Вакаяма).
День зміни одягу ("коромоґає") — один із весняних і осінніх днів, коли в Японії починають
носити, відповідно, літній та зимовий одяг.
Вірш, присвячений сліпому священику Ґандзіну (688-769), статую якого поет міг бачити в
храмі Тосьодайдзі.
Під літнім місяцем
До глечика забившись,
Недовгим сном забувся восьминіг.1
(1688)
З кінця травинки
Падаючи вниз,
Світляк злітає.
(1688)
Від зливи літньої
Хіба що міст Сета2
Ще не сховався.
(1688)
Цікавість

Перероджується в сум.
З бакланами рибалка.
(1688)
Куди не глянеш —
Все, що навкруги,
Смарагдовою свіжістю буяє!
(1688)
Набридла й подорож —
Хтозна-який вже день!
Осінній вітер.
(1688)
У Японії рибалки здавна використовують спеціальні глечики як пастки для восьминогів.
Сета — міст через озеро Біва (Бівако).
Червоний перець,
Овочевий суп
Мені господар щиро пропонує.
(1688)
Обвивши линви,
Дикий виноград
Мосту висячому своє життя довірив.
(1688)
Прощався я,
Прощалися зі мною.
І ось, нарешті, осінь у Кісо1!
(1688)
Осінній вітер!
Редьки гіркота
Аж до кісток все тіло пробирає.
(1688)
З Кісо каштани —
Кращий подарунок
Для будь-кого на грішній цій землі!
(1688)
Все ще нездужаю,

Знесилений Кісо.
Осінній місяць.
(1688)
Кісо — мальовничий гірський масив у центральній частині о. Хонсю (преф. Наґано).
Неначе пил,
Здуває валуни
Осінній буревій з гори Асама1.
(1688)
Зимова самота!
І знову я
Спиною хатній присох підпираю.
(1688)
Спадають з дерева залізного2 плоди,
Шпаків крильцята лопотять —
Гроза ранкова!
(1688-94)
Чи в цьому році
Також випав сніг,
Яким колись удвох ми милувались?
(1688)
Кохання без взаємності!
А ти і день, і ніч усе когось чекаєш3.
О, Мацусіма4!
(1688)
З плечей моїх
Знімає суховій
Дорожню паперову одежину.
(1689)
Асама — діючий вулкан у центральній частині о.Хонсю (преф. Наґано).
Залізне дерево ("енокі") — реліктове дерево з твердою деревиною, еліпсоподібним листям і
плодами в двостулковій коробочці (лат.: Parrotia pérsica).
Гра слів: японське слово — "мацу", записане не ієрогліфами, а літерами кани, може означа-

ти "чекати" і "сосна".
Мацусіма — мальовнича тихоокеанська бухта поблизу м. Сендай у північно-східній частині
о. Хонсю з численними маленькими островами, покритими соснами.
Немов прихована любов,
Через завісу —
Рожевий сливи цвіт!
(1689)
Прощається весна!
Пташки голосять.
У риб — німотні сльози на очах.
(1689)
Як хатка для ляльок,
І мій курінь
Новому мешканцю свої відчинить двері.1
(1689)
Яка краса!
У сонячному сяйві —
Ніжно-зелене листя молоде.
(1689)
Зайду на мить
Під струмінь водоспаду —
Самітництво чернече розпочну.
(1689)
Самітника обитель
В літнім гаї,
В якій і дятел дірки не проб' є.
(1689)
Початковий вірш із ліричного щоденника Мацуо Басьо "Стежками півночі".
Гей, друже!
Повертай свого коня через поля,
Туди — на крик зозулі!
(1689)
Засаджено останній клаптик поля.

З вербою білою
Прощатись час настав.
(1689)
Краси й смаку одвічне джерело —
Пісні селян
Під час посадки рису!
(1689)
Ніхто з людей чомусь не помічає
Над стріхою
Каштана білий цвіт.
(1689)
Розсаду смикають.
Колись у давнину
Руками так тканину фарбували.1
(1689)
Трьохмісячна дорога пролягла
Між вишнями
Й розсохою-сосною.
(1689)
У вірші використовується маловідома назва тканини "сінобу-дзурі" — фарбований особли-
вим способом шовк, який виготовляли у князівстві Сінобу (сучасна преф. Фукусіма).
У травні
Меч і скриньку подорожню
Нехай прикрасить паперовий стяг!1
(1689)
Стебельцем півників
Прив' язую до ніг
Свої старі солом'яні сандалі.
(1689)
Травневих злив
Видніються сліди
На давніх стінах Осяйної зали2.
(1689)

Прокляті воші, блохи!
Ще й коняка
Малу нужду справляє в головах!
(1689)
Що ти скрекочеш, жабо!
Вилізай на білий світ
З свого підпілля в хліві!
(1689)
Знайшов собі
Притулок в прохолоді
І задрімав.
(1689)
Ідеться про "Свято хлопчиків" ("Кодомо-но хі"), яке святкується 5 травня. У день свята над
будинком, де є хлопчики, піднімають паперовий чи шовковий стяг у вигляді розмальовано-
го коропа, іноді — декількох коропів, які символізують чоловічу мужність і наполегливість.
Осяйна зала ("Хікарідо") — головне приміщення храму Тюсондзі (XI-XII ст.) у м. Хіраїдзу-
мі (преф. Івате).
Рум' янки1 квітка!
І в моїй уяві
Відразу щіточка для гриму постає.
(1689)
Чиєї шкіри ніжної торкнеться
Колись ця квітка
Бені-но хана?
(1689)
Дощі весняні в себе увібравши,
Несеться хутко
Річка Моґамі2.
(1689)
Тиша!
І тільки сюрчання цикад

Пронизує скелі.
(1689)
Над Чорнокрилою горою3
Ледь помітний триденний місяць.
Прохолода навкруги!
(1689)
Яке блаженство!
Снігу аромат
З Південної долини4 долинає.
(1689)
Рум'янка ("бені-но хана") — польова квітка червоного кольору, з пелюсток якої в минулому
виготовляли жіночі рум'яна (лат.: СаґїЬаїтю гіпсгогіїїй).
Моґамі ("Моґамі-ґава") — ріка в північній частині о. Хонсю (преф. Ямаґата).
Чорнокрила гора ("Хаґурояма") — одна з трьох гір, що входить до складу священного для
буддистів "Тригір'я" в провінції Дева (преф. Ямаґата): "Хаґурояма", "Цукі-но яма", "Юдо-
но-сан".
Південна долина ("Мінамі-дані") — мальовнича гірська долина в провінції Дева (преф.
Ямаґата).
Скільки разів
Захмарену вершину
Вже руйнувала Місячна гора?
(1689)
Гора Джерельна!
Тут безсила мова.
І тільки сльози зрошують рукав.
(1689)
Після життя у горах
Справжнім дивом
Здається перший в Дева1 баклажан.
(1689)

Яскраве сонце
Теж немилосердне!
Осінній вітер.
(1689)
З водою разом
Виплеснула в море спекотне сонце
Річка Моґамі.
(1689)
Кружальцями
Чи на чотири частки
Цю першу диню різати мені?
(1689)
Дева — назва однієї з провінцій у преф. Ямаґата.
О, Сіоґосі1!
В прохолоді моря
Полощуть свої ноги журавлі.
(1689)
Там,
Де вояки марили колись,
Лиш літні трави.
(1689)
Над Кісаґатою2 дощі!
Красуню Сейсі3
Нагадує мені мімози квіт.
(1689)
З байдужим виглядом
Маленьких окунців
На верболіз нанизує рибачка.
(1689)
Зірок закоханих побачення
Лиш завтра,
А незвичайною вже й ця здається ніч!4
(1689)
Сіоґосі — назва місцевості на узбережжі Японського моря в північній частині о. Хонсю

(преф. Акіта).
Кісаґата — назва місцевості, розташованої в північній частині о. Хонсю (преф. Акіта).
Сейсі — легендарна китайська красуня (V ст. до н. е.).
Йдеться про свято "Танабата", яке святкують у Японії сьомого дня сьомого місяця ("фумі-
дзу-кі") за місячним календарем, коли в нічному небі раз на рік зустрічаються зірки Вега
та Волопас. За стародавньою легендою, вони були розлучені Богом і розміщені по різні бо-
ки Чумацького Шляху (яп.: Ама-но ґава — Небесна ріка).
Над морем штормовим
Аж до Садо1
По небу Шлях Чумацький простягнувся.
(1689)
У тій же хатці знов заночували
Повії молоді.
Хаґі і місяць!
(1689)
В осінній прохолоді
Кожен з нас
Собі почистить баклажан чи диню.
(1689)
Праворуч — море Аріс0 2,
А я прямую
Крізь молодого рису аромат.
(1689)
Зітру усе
Написане сьогодні...
Росинки на солом'янім брилі!
(1689)
Здригнеться й горб могильний
Від ридань та розпачу мого!
Осінній вітер.3
(1689)

Садо — острів у Японському морі (преф. Ніїґата).
Арісо ("Арісо-умі") — давня поетична назва затоки Тояма в Японському морі.
Вірш-епітафія на смерть одного з кращих учнів поета — Косуґі Іссьо (1653-1688).
Жорстокість долі!
Воїна шолом
Став конику маленькому притулком.
(1689)
Маленькі сосни1 —
Чарівне ім'я!
В кущах хаґі і в очереті — вітер.
(1689)
Біліший,
Ніж каміння Ісіями2,
Осінній вітер!
(1689)
Джерел гарячих запах —
Яманака3!
Не варто рвати й хризантеми цвіт4!
(1689)
Милуйся місяцем!
В Тамає5 очерет
Селяни поки що, на щастя, не скосили.
(1689)
Мабуть, і Йосінака6, прокидавшись,
Ці гори бачив!
Місяць посумнів.
(1689)
Маленькі сосни ("Комацу") — назва місцевості поблизу м. Канадзава на узбережжі Японсь-
кого моря.
Ісіяма ("Кам'яна гора") — назва гори.
Яманака — назва місцевості, що славиться своїми цілющими гарячими джерелами.

За легендою, роса з хризантем подовжує людське життя.
Тамає — назва місцевості поблизу м. Фукуї (преф. Фукуї).
Йосінака (Кісо Йосінака, 1154-1184) — відомий воєначальник з клану Мінамото, трагічне
життя якого описується в повісті "Хейке-моноґатарі".
Підмівши двір,
Збирався вийти з храму, —
Аж знову листя з білої верби!
(1689)
Яскравий місяць
Сяє над піском,
Принесеним святими праотцями.1
(1689)
Накотиться
І знов відрине хвиля,
Змішавши скойки й пелюстки хаґі.
(1689)
А де був місяць,
Коли з храму дзвін
Занурювався у морську безодню?2
(1689)
На небі повний місяць.
І чому
Така мінлива півночі погода?
(1689)
Який там місяць!
Навіть на сумо3
Через цей дощ не побував сьогодні.
(1689)
Йдеться про буддійский храм Юґьо ("Юґьодзі") у м. Фудзісава, засновники якого Іппен
(1239-1289) і Таа (1237-1319) започаткували обряд "принесення піску" ("суна-моті") для
впорядкування території навколо храму.
Вірш, написаний за мотивами стародавньої легенди про викрадення

морським драконом
дзвона з буддійського храму.
Сумо — вид національної спортивної боротьби.
Грибів збирання —
Небезпечна справа!
Щовечора холодний дощ імжить.
(1689)
За назвою старою — Цунуґа1
Осінній місяць
Журиться у небі.
(1689)
Підкинь, хаґі, маленьких пелюстків
В рожевих цяточках маленьких черепашок
В мою маленьку чарочку з саке!
(1689)
Ну що, малята!
Утікаймо разом
Від градопаду буйного цього!
(1689)
Осіння перша мряка!
Навіть мавпа,
Здається, марить про дощовичок.
(1689)
Яка печаль!
В Іронохама2 осінь
Сумнішою здається, ніж в Сума3.
(1689)
Місто Цуруґа, розташоване на узбережжі Японського моря, отримало свою сучасну назву в
епоху Вадо (708-715), а до цього часу воно називалося Цунуґа, що в перекладі з японської
означає "рогатий олень".
Іронохама — назва морського узбережжя поблизу м. Цуруґа. У вірші вона наводиться в
скороченому вигляді — "хама".

Сума — назва місцевості на узбережжі Внутрішнього Японського моря поблизу сучасного м.
Кобе.
Немов молюск, відірваний від стулок,
Услід за осінню
В Футамі1 попливу.
(1689)
Така як є!
І місяць не потрібний.
Гора Ібукі2!
(1689)
Навіщо це мені:
Чи прилетить, чи ні
На ярмарок грудневий ця ворона?
(1689)
Заради святості
Штовхається народ.
День переміщення3!
(1689)
Вже й перший сніг!
Коли ж зведуть, нарешті,
Навколо Будди-велета4 стовпи?
(1689)
Футамі — назва затоки в Ісе (преф. Міє) та розташованих у ній двох скель, що символізу-
ють сімейне подружжя.
Ібукі — гора (1377 м.) у центральній частині о. Хонсю на межі префектур Сіґа та Ґіфу.
День переміщення (/ґо-/Сенґу) — за багатовіковою традицією, кожні 20 років дах головного
синтоїстського храму країни Іседзінґу (преф. Міє) оновлюється. На цей час вівтар з храму
переміщується в інше місце. За церемонією переміщення вівтаря завжди спостерігає вели-
ка кількість віруючих.

Поет має на увазі статую Великого Будди ("Дай-Буцу"), що знаходиться в храмі Тодайдзі (м.
Нара). У 1684-1691 рр., коли Басьо відвідував ці місця, храм повністю перебудовувався.
Могилу Тьосьо1
Теж, мабуть, відвідав
Той бонза, що у чашу цокотить.
(1689)
Цікава річ!
Без пахощів трава.
І саме в ній — метелика притулок.
(1690)
Камелія цвіте?
Чи соловейко
Свій капелюх сливовий загубив?2
(1690)
Під деревом
Вишнева заметіль
Мій суп і рибу цвітом посипає.
(1690)
Котрий вже раз
Метелика крильцята
Над огорожі гребенем мигтять!
(1690)
Невже всі мешканці
Маленького села —
Нащадки давніх охоронців квітів?
(1690)
Тьосьо (Кіносіта Тьосьосі, 1569-1649) — дружина Тойотомі Хідейосі (1536-1598), відомого
воєначальника.
Пелюстки японської камелії своєю формою та кольором нагадують пелюстки квітки сливи.
Поет натякає на сюжет стародавньої японської пісні, в якій ідеться про те, як винахідливий

соловейко змайстрував собі капелюха з пелюсток сливової квітки.
Вишневий білий цвіт
На хвилі Ніо1
Зібрав докупи вітер звідусіль.
(1690)
Жахаюся,
Почувши крик фазана.
Невже і справді змій вони їдять?
(1690)
З весною розпрощавшись,
Мовчазний,
Сумую разом з мешканцями Омі2.
(1690)
Зоря ранкова!
З пурпуру на сході —
Зозулі голос.
(1690)
Насамперед цікавлюсь,
Чи ростуть тінисті туї
У цім літнім гаї?
(1690)
Милуюсь світлячками.
Та, на жаль,
Човняр уже напився до нестями.
(1690)
Ніо ("Ніо-но умі", досл. з яп.: "море норця /пірникози/") — одна з назв озера Біва (Бівако).
Омі — давня назва преф. Сіґа.
Душі примарилось,
Неначе ти — метелик,
А Сосі1 — я!
(1690)
Засмучено
Дивлюсь тобі услід.
Осінній вітер.

(1690)
Кує зозуля!
Навіть у Кіото
Я марю про Кіото в давнину.
(1690)
Поглянь на мене!
Я також сумний.
Осінні сутінки.
(1690)
Навіть крізь лист акацій шовковистих2
Не підглядайте
За коханням двох зірок!
(1690)
Висмикую з волосся сивину,
А з-під подушки —
Коника сюрчання.
(1690)
Сосі — японський варіант імені відомого китайського філософа-містика Чжуан-цзи (369-
289 рр. до н.е.).
Назва дерева у вірші Басьо: ("нему-но кі") — японська шовкова акація (лат.: AIIЖEIa
^IiЬгійіп ГЛитаг).
Святкують Урабон1!
Але й сьогодні
Над крематорієм звивається димок.
(1690)
З-під деревця павловнії
За муром
Перепелина пісня долина.
(1690)
Шануймо тих,
Кого на пишномовність
Не спонукає спалах блискавиць!2
(1690)

Моєї хатки двері трав'яні
Пізнаєш по стручках червоних перцю,
Заплетених в гречані колоски.
(1690)
Здається,
Й вепра тягне за собою
Осінній буревій.
(1690)
Гусак недужий
Падає з небес у холод ночі —
Мій нічліг в дорозі!
(1690)
Урабон (або ще: /о-/Бон) — "День пам'яті померлих", "День поминання предків" (15 лип-
ня); від санскр.: ТЛІатЬапа. У вірші Басьо: "Тама-мацурі".
Вірш-звернення поета до учнів.
Хатина рибака.
Поміж креветок
Заплутався цвіркунчик-неборак.
(1690)
Чернець розслаблено
Ранковий чай смакує,
А поруч — хризантеми у цвіту.
(1690)
Заносить снігом
Стебла сусукі1,
Залишені для храмового свята.
(1690)
Мандрівника
Непосидюще серце —
Сінник заплічний для коротких снів.
(1690)
Лосось сушений —
Що худий чернець із секти Куя2
Взимку на морозі.

(1690)
Зі снігом дощ!
Темніє на очах
Стерня на свіжоскошеному полі.
(1690)
Сусукі (лат.: Мійкапгішй) — багаторічна трав'яниста рослина родини злакових з довгим
тонким стеблом і густою волоттю.
Куя — одна з японських буддійських сект, засновником якої був чернець Куя-сьонін (900-
970 /?/).
Хвилинку почекай
І не криши ножем натто1 так гучно!
В чашу цокіт!2
(1690)
Немає й натяку
На неминучу смерть
В цикад сюрчанні.
(1690)
Січе немилосердно
Град рясний
Священний камінь в храмі Ісіяма3.
(1690)
Куди вони поділись,
Ці норці?
Неначе вимерло все озеро у грудні!
(1690)
В селі гірському
Сливи зацвіли,
А ряджених з піснями щось не видно.4
(1691)
Натто — національна страва, що готується з висушеної після бродіння маси соєвих бобів.
Натяк на буддійських ченців, що просять подаяння, привертаючи до себе увагу ударами

палички об мідну чашу.
Храм Ісіяма ("Ісіяма-дера") — буддійський храм на південному узбережжі озера Біва (Біва-
ко), відомий своєю шпатовою брилою, установленою на храмовому подвір'ї.
Ідеться про новорічне свято Мандзай, коли вулицями села ходили ряджені з піснями й тан-
цями, вітаючи своїх односельчан з Новим роком. За місячним календарем Новий рік у
Японії розпочинався весною, коли зацвітали перші сливи.
Прокляті лінощі!
Насилу добудився мене, ледачого,
Цей дощик весняний.
(1691)
Цвіт сливи, зелень молода
І юшка з ямсу
На станції поштовій Маріко1.
(1691)
Як доп' ємо,
Змайструємо з барильця
Чудову вазу під вишневий квіт!
(1691)
Метелик також
Прилетів поїсти
Салату з квітів білих хризантем.
(1691)
Піщинка з водоростей
Скрипне на зубах —
І так пронизливо відчуєш свою неміч!
(1691)
Стукіт ґета2
Луною безмовність розсік.
Літня ніч, ніби мить, промайнула.
(1691)
Маріко — назва поштової станції на шляху Токайдо поблизу міста

Сідзуока в центральній
частині о. Хонсю.
Ґета — дерев'яні сандалі.
Голосить сивка!
У пітьмі нічній
Своє гніздо ніяк знайти не може.
(1691)
Підв' яленого чаю аромат
З сушарень Удзі1,
Ямабукі квіти!
(1691)
Мінливість долі!
Паростком бамбука
Стає колись людина врешті-решт.
(1691)
Накуй, зозуле,
Ще і самоти
Мені, сумному!
(1691)
Сплеснеш долонями,
Услід тобі — луна,
А слідом за луною — літній місяць!
(1691)
Арасіяма2!
В заростях бамбука
Прямі стежинки вітер протоптав.
(1691)
Удзі — назва місцевості на південь від м. Кіото, яка здавна славиться виробництвом якісно-
го зеленого чаю.
Арасіяма — гора в західній частині м. Кіото.
Від сну нікчемного
Мене урятувала
Очеретянка.
(1691)

Травнева злива!
Плями на стіні
Від аркушів паперу з текстом віршів.
(1691)
Товариша,
Що рис мені приніс,
Запрошую до місяця у гості.
(1691)
Притискуючи пасмо,
Молодиця
Одноруч вправно ліпить тімакі1.
(1691)
Писк комара
Доноситься із хліва.
Бабине літо!
(1691)
Який сьогодні місяць!
Аж кортить
Постукати у браму храму Мії2!
(1691)
Тімакі — національна страва; колобки вареного рису, загорнуті в бамбукове листя.
Храм Мії ("Мії́дера", або ще: "Ондзьодзі") — буддійський храм у місті Оцу на південному
узбережжі озера Біва (Бівако).
Зніміть замки!
Впустіть до храму
Місяць!1
(1691)
Чим пригоститися?
З харчів у моїй хатці —
Хіба що ці комарики малі.
(1691)
Опалим листям храмового саду
На вигляд років сто,

Якщо не більш!
(1691)
Хоча й "подвоєний"2,
Для мене він, як завжди —
Серпневий місяць над мостом Сета!
(1691)
Під казанком для локшини
Вогонь розпалює хазяїн.
Холод ночі!
(1691)
Біліють
Вимиті до блиску цибулини.
Осінній холод!
(1691)
Назва храму у вірші: Укімідо (досл. з яп.: "Плавучий храм") — буддійський храм, розташо-
ва-ний на узбережжі озера Біва (Бівако).
Ідеться про "додатковий" тринадцятий місяць року — "уруудзукі", який за місячним кален-
дарем 19-річного циклу, що застосовувався в Японії, додавався кожного 3, 6, 8, 11, 14, 17 та
19 року. У 1691 р. таким "додатковим" місяцем був серпень.
Засаджений знавцем,
Осінній сад
Навіть у мряку свіжістю іскриться.
(1691)
Спізнілих квітів ніжний аромат
Доносить іноді
Цупкий осінній вітер.
(1691)
Яка гармонія!
На білосніжній ширмі —
Нарциса квіт.
(1691)
Так чи не так,

А витерпів усе
Цей виснажений очерет під снігом.
(1691)
Після обридлого Кіото
Цей студений шалений вітер
Над зимовищем моїм!
(1691)
Заледеніли заживо
Трепанги,
Скрутившись у один міцний клубок.
(1692)
Коти закохані
Замовкли врешті-решт.
І тьмяний місяць завітав до спальні.
(1692)
Таки нагидив із дашка веранди
На мої тістечка
Бешкетник-соловей!
(1692)
Кує зозуля!
Півників стебельця
Майже на сажень вгору піднялись.
(1692)
В обох руках —
Цвіт персика і вишні,
Ще й на додачу — пряник трав'яний1!
(1692)
Триденний місяць землю оповив
Легким серпанком.
Гречка колоситься.
(1692)
Упав у бухту
Сиротливий крик —
Зозулі голос.
(1692)

Листком банановим
Прикрашу хатній присох.
З халупи схимника на місяць подивлюсь.
(1692)
У вірші Басьо: "куса-но моті", досл.: "трав'яні моті" або "моті з травою (зеленню)", які ще
називаються "йомоґі-моті" — "моті з полином", "полинові моті". Моті — солодкі тістечка
з начинкою чи без неї, що виготовляються з потовченого до тістоподібної маси вареного
рису.
Серпневий місяць!
Майже до воріт
Докочує прибій вершечок хвилі.
(1692)
Залишився б зеленим!
Але ні! Міняє колір свій
Червоний перець.
(1692)
Як хочеться податися мені
Услід за осінню
Вздовж берегів Комацу1!
(1692)
Лише з роками
Дійсно пізнаєш,
Що це таке — осіння перша мряка!
(1692)
Навіть ворона,
Що обридла всім,
Красунею здається сніжним ранком!
(1692)
Розкритий коминок.
Як постарів пічник!
Сріблистий іній покриває скроні.
(1692)

Комацу ("Комацу-ґава") — невелика річка поблизу м.Токіо, сучасна назва: Нака-ґава.

Солоний окунь
Ясна задубілі
В крамниці рибній грізно оголив.
(1692)

Від нісенітниці про "місяць", "білоцвіт",
Мов голка лікаря,
Зціляє перший холод.
(1692)

Понад водою
Стелиться дзвінкий
Зозулі голос.
(1693)

Серпанок весняний,
Сливовий цвіт і місяць —
Завершений пейзаж!
(1693)

Душа мандрівника
Рівнятись мусить
На дикого каштана вбогий цвіт.1
(1693)

Взірцем для серця
В мандрах по Кісо
Нехай каштанів диких квітка буде!
(1693)

Назва дерева у вірші Басьо — "сії", або ще: "сії-но кі", літокарпус Зібольда (лат.: 81ша
/Іііііо-сагріїй/ 8іеЬоМіі).

Гарбуз зацвів!
Крізь дірку у вікні1
Просовую обличчя захмеліле.
(1693)

Повійки квітка.
Навіть і вона

Зі мною подружитися не хоче!
(1693)
Гей, дітлахи!
Повійка зацвіла!
Тепер і динями поласувати можна.
(1693)
Повійки квітка!
Хвіртку в огорожі
Навіть удень тримаю під замком.
(1693)
Роси ранкової сріблясті намистинки,
Не розсипаючи,
Погойдує хаґі.
(1693)
Мукою рисовою
Поблизу від ступи
Покрилось листя пізніх хризантем.
(1693)
Решіткові вікна в традиційних японських будинках ("сьодзі") обклеювали спеціальним
матовим папером.
По хатах сажу трусять,
А тесляр
Собі навішує полицю цього разу.1
(1693)
Мале хлоп' я
Забралось у сідло.
Батьки у полі редьку вибирають.
(1693)
Яка печаль!
Шовковицевий посох
Осінній вітер нерозсудливо зламав.2
(1693)
Чи ти помітив над могилою своєю
У сьому ніч

Цей місяць молодий?
(1693)
Закінчується рік.
Заздалегідь
Простукав днища по усіх засіках.3
(1693)
Усі на вулиці.
І кожному кортить
Моста нового іній притоптати.
(1693)
Ідеться про "День прибирання" (Сусухараї), коли по своїх домівках напередодні Нового
року люди наводили загальний порядок: прибирали кімнати, двір, чистили димарі тощо.
Алегорична епітафія на смерть поета Мацукури Ранрана (1647-1693) — одного з учнів
Басьо.
Жартівливий натяк на можливий прихід лихварів, які наприкінці року навідувалися до своїх
боржників, вимагаючи від них повернення боргів.
Святковий Хорай1!
У Новому році
З Ісе2 почути хочу першу вість.
(1694)
Кропіння Будди3!
Зморшкуваті руки, долоні складені
І чоток перебір.
(1694)
Гірська стежина,
Сливи аромат.
І раптом з нього сонце виринає!
(1694)
За лісом в горах,
Де збирають чай,
Зозулі голос також, мабуть, чути.

(1694)
З верхівок верб плакучих,
Наче з неба,
На мокру землю й досі ллється дощ.
(1694)
Весняний дощ
Крізь дірку у даху
Уздовж гнізда осиного сочиться.
(1694)
Хорай — символічний новорічний набір продуктів: рис, лангусти, морські водорості, ямс,
сушені каштани, апельсини, що сприяють, як вважається, людському довголіттю.
Ісе — історична назва префектури та місцевості в центральній частині о. Хонсю, де розмі-
щені найдавніші синтоїстські святині.
Кропіння Будди ("Кан-Буцу") — назва буддійського обряду. У день народження Будди
(8 квіт-ня) його кам'яні статуї в храмах віруючі окроплюють водою.
Маленький сад у боковій вітальні.
Посеред заростей
Гортензія цвіте.
(1694)
Коли не глянеш —
Писана красуня!
Травнева Фудзі!
(1694)
Дорога в Суруґа1!
Змішався чаю
Й квітучих мандаринів аромат.
(1694)
Очисти, річко Оï2,
Від дощів
Травневе небо!
(1694)

На хвилях Ої
Жодної пилинки!
І тільки літній місяць на воді.
(1694)
По світу білому
Мандрую все життя,
Неначе клаптик поля бороную.
(1694)
Суруґа — назва місцевості в преф. Сідзуока.
Ої ("Ої-ґава") — річка в центральній частині о. Хонсю (преф. Сідзуока).
Відвізши хмиз,
З барильцями вина
До сівачів вертається коняка.
(1694)
У ранішній росі
Та ще й в грязюці,
Якою свіжою здається диня ця!
(1694)
Затримаюсь в Сая1,
Якщо хтось скаже,
Що там почую щебет пастушка2.
(1694)
Якою свіжістю
Повіяло з картини!
Бамбук в Саґа3!
(1694)
Червнева спека!
Хмаркою прикрила
Свою верхівку Арасі-гора.
(1694)
Вечірня прохолода!
Що ж смачніше:
Чи рис, чи жінка, що остуджує його?
(1694)
Сая — поштова станція на шляху Токайдо (преф.Сідзуока).

Пастушок (болотяний) ("куїна") — птах ряду пастушкоподібних (лат.: Iiaiiш aquaticus).
Саґа — назва місцевості в західній частині м. Кіото.
Розкидані недоїдки холонуть,
Відсвічуючи
В темряві нічній.
(1694)
Під спалах блискавки
Слизнула по обличчю
Очеретини волоть, ніби тінь.
(1694)
Води зачерпнемо
Із Кійотакі1,
Токоротен2 гарячий остудить!
(1694)
Що ближче осінь,
То тісніше в хатці
Зближаються і душі, і серця.
(1694)
Із стінки в ступні
Ллється прохолода.
Солодкий денний сон!
(1694)
Волосся сиве,
Палиці в руках —
На цвинтар подалася вся родина!
(1694)
Кійотакі — річка в західній частині м. Кіото.
Токоротен — назва драглистої страви, що готується з червоно-бурих (агарових) водоростей.
Не думай, що ти марно прожила
Своє життя коротке!
Панахида.1
(1694)
Старе село.

І в кожному дворі —
Хурми деревце.
(1694)
На спалах блискавки
У темряву летить
Баклана2 голос.
(1694)
Під ясним місяцем
Підніжжя гір в тумані,
Легесенький серпанок на полях.
(1694)
У сяйві місячнім
Бавовника поля
Ледь-ледь не сплутав із вишневим цвітом.
(1694)
Нову солому
Щойно почали вивозити з полів.
Дощі осінні!
(1694)
Вірш-епітафія на смерть черниці Дзютей (?-1694).
Баклан — у вірші Басьо: "ґої", або ще: "ґої-саґі", птах родини чапель (лат.: Мусйсогах пусй-
согах).
Гірська дорога.
Гречка не дозріла,
А квітами частуйся досхочу!
(1694)
Осіннє золото —
Міхурника кущі:
І листя, і плоди, і оболонка.
(1694)
Як сумно пролунало вдалині
Вечірнє "бі-і-і"
Самотнього оленя!
(1694)

Збирався на базар
Та передумав.
На ясний місяць краще подивлюсь!
(1694)
У храмах Нари1
Запах хризантем
І Будд численних почорнілі лиця.
(1694)
Настала осінь.
Все частіше дощ.
І замість місяця у небі блякла пляма.
(1694)
Нара — стародавнє місто, столиця Японії в 710-794 рр.
Глибока осінь.
Що він за людина —
Сусіда мій?
(1694)
Розмова дружня
Скрасила мені
Осінній вечір.
(1694)
Аби опертися,
За колосок хапаюсь —
Розлуки розпач!
(1694)
Дорога ця —
Така пуста, безлюдна!
Осінні сутінки.
(1694)
Мене наслідувати —
Марне ремесло.
Розрізаної дині половинки!1
(1694)
В дорозі занедужав.
Уві сні зашерхлим полем

Все кружляю та кружляю.
(1694)
Вірш-звернення поета до численних учнів та послідовників.
Птах поміж хмарами!
Чому таким старим
Цієї осені себе я почуваю?
(1694)
Зелена глиця
Падає з сосни
На кришталеві хвилі Кійотакі.
(1694)
Хоч як вдивляйся —
Жодної пилинки
На білосніжних квітах хризантем!
(1694)

Переклад І. Бондаренка